

Matematika 2

Dvojni in trojni integrali

(1) Izračunaj integrala:

$$(a) \int_1^2 dx \int_0^1 (x+y)^2 dy,$$

$$(b) \int_0^1 dy \int_1^2 (x+y)^2 dx.$$

Rešitev: (a) Računajmo:

$$\begin{aligned} \int_1^2 dx \int_0^1 (x+y)^2 dy &= \int_1^2 dx \int_0^1 (x^2 + 2xy + y^2) dy, \\ &= \int_1^2 dx \left(x^2 y + xy^2 + \frac{y^3}{3} \right) \Big|_{y=0}^{y=1}, \\ &= \int_1^2 dx \left(x^2 + x + \frac{1}{3} \right), \\ &= \left(\frac{x^3}{3} + \frac{x^2}{2} + \frac{x}{3} \right) \Big|_{x=1}^{x=2}, \\ &= \left(\frac{8}{3} + \frac{4}{2} + \frac{2}{3} \right) - \left(\frac{1}{3} + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} \right), \\ &= \frac{8}{3} + \frac{3}{2}, \\ &= \frac{25}{6}. \end{aligned}$$

(b) Sedaj je:

$$\begin{aligned} \int_0^1 dy \int_1^2 (x+y)^2 dx &= \int_0^1 dy \int_1^2 (x^2 + 2xy + y^2) dx, \\ &= \int_0^1 dy \left(\frac{x^3}{3} + x^2 y + xy^2 \right) \Big|_{x=1}^{x=2}, \\ &= \int_0^1 dy \left(\left(\frac{8}{3} + 4y + 2y^2 \right) - \left(\frac{1}{3} + y + y^2 \right) \right), \\ &= \int_0^1 dy \left(y^2 + 3y + \frac{7}{3} \right), \\ &= \left(\frac{y^3}{3} + \frac{3y^2}{2} + \frac{7y}{3} \right) \Big|_{y=0}^{y=1}, \\ &= \frac{1}{3} + \frac{3}{2} + \frac{7}{3}, \\ &= \frac{25}{6}. \end{aligned}$$

Vidimo, da sta oba integrala enaka. V splošnem lahko zamenjamo vrstni red integracije, kadar integriramo po pravokotniku. \square

(2) Izračunaj integrale:

$$(a) \int_0^2 dy \int_0^1 (x^2 + 2y) dx,$$

$$(b) \int_0^1 dy \int_1^3 \frac{x+y}{1+y^2} dx,$$

$$(c) \int_0^1 dx \int_x^1 (x+y) dy,$$

$$(d) \int_1^2 dx \int_{1/x}^x \frac{x^2}{y^2} dy,$$

$$(e) \int_0^{2\pi} d\phi \int_{\sin \phi}^1 r dr.$$

Rešitev:

$$\begin{aligned} (a) \int_0^2 dy \int_0^1 (x^2 + 2y) dx &= \int_0^2 dy \left(\frac{x^3}{3} + 2xy \right) \Big|_{x=0}^{x=1} = \int_0^2 dy \left(\frac{1}{3} + 2y \right), \\ &= \left(\frac{y}{3} + y^2 \right) \Big|_{y=0}^{y=2} = \frac{2}{3} + 4, \\ &= \frac{14}{3}. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (b) \int_0^1 dy \int_1^3 \frac{x+y}{1+y^2} dx &= \int_0^1 dy \left(\frac{x^2}{2(1+y^2)} + \frac{xy}{1+y^2} \right) \Big|_{x=1}^{x=3}, \\ &= \int_0^1 dy \left(\left(\frac{9}{2(1+y^2)} + \frac{3y}{1+y^2} \right) - \left(\frac{1}{2(1+y^2)} + \frac{y}{1+y^2} \right) \right), \\ &= \int_0^1 dy \left(\frac{4}{1+y^2} + \frac{2y}{1+y^2} \right) = (4 \operatorname{arc} \operatorname{tg} y + \ln(1+y^2)) \Big|_{y=0}^{y=1}, \\ &= (4 \operatorname{arc} \operatorname{tg} 1 + \ln 2) - (4 \operatorname{arc} \operatorname{tg} 0 + \ln 1), \\ &= \pi + \ln 2. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (c) \int_0^1 dx \int_x^1 (x+y) dy &= \int_0^1 dx \left(xy + \frac{y^2}{2} \right) \Big|_{y=x}^{y=1} = \int_0^1 dx \left(\left(x + \frac{1}{2} \right) - \left(x^2 + \frac{x^2}{2} \right) \right), \\ &= \int_0^1 dx \left(-\frac{3x^2}{2} + x + \frac{1}{2} \right) = \left(-\frac{x^3}{2} + \frac{x^2}{2} + \frac{x}{2} \right) \Big|_{x=0}^{x=1}, \\ &= -\frac{1}{2} + \frac{1}{2} + \frac{1}{2}, \\ &= \frac{1}{2}. \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{(d)} \quad \int_1^2 dx \int_{1/x}^x \frac{x^2}{y^2} dy &= \int_1^2 dx \left(-\frac{x^2}{y} \right) \Big|_{y=\frac{1}{x}}^{y=x} = \int_1^2 dx (-x + x^3), \\
 &= \left(-\frac{x^2}{2} + \frac{x^4}{4} \right) \Big|_{x=1}^{x=2} = (-2 + 4) - \left(-\frac{1}{2} + \frac{1}{4} \right), \\
 &= \frac{9}{4}.
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{(e)} \quad \int_0^{2\pi} d\phi \int_{\sin \phi}^1 r dr &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{r^2}{2} \right) \Big|_{r=\sin \phi}^{r=1} = \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{1 - \sin^2 \phi}{2} \right) = \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{\cos^2 \phi}{2} \right), \\
 &= 4 \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\frac{\cos^2 \phi}{2} \right) = 2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos^2 \phi d\phi, \\
 &= 2 \cdot \frac{1}{2} B \left(\frac{3}{2}, \frac{1}{2} \right) = \frac{\Gamma \left(\frac{3}{2} \right) \Gamma \left(\frac{1}{2} \right)}{\Gamma(2)}, \\
 &= \frac{\pi}{2}.
 \end{aligned}$$

□

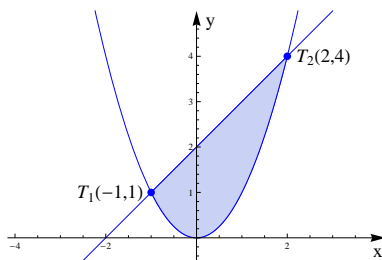
(3) Določi meje integracije in nato zapiši integrale, ki določajo ploščino likov, ki so omejeni z naslednjimi krivuljami:

(a) $y = x^2$ in $y = x + 2$,

(b) $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$,

(c) $y = \sqrt{x}$, $y = 6 - x$ in $y = 0$.

Rešitev: (a) Lik je omejen s premico in parabolo.

Presečišči dobimo iz enačbe $x^2 = x + 2$, ki ima rešitvi $x_1 = -1$ in $x_2 = 2$. Pripadajoči točki sta $T_1(-1, 1)$ in $T_2 = (2, 4)$. Če hočemo lik parametrizirati, bo torej veljalo

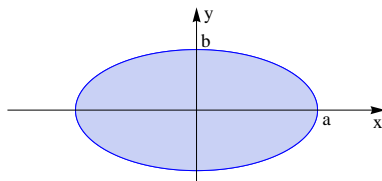
$$\begin{aligned}
 x &\in [-1, 2], \\
 y &\in [x^2, x + 2].
 \end{aligned}$$

Ploščina lika je enaka integralu

$$S = \int_{-1}^2 dx \int_{x^2}^{x+2} dy.$$

Če bi šli ta integral izračunati, bi dobili $S = \frac{9}{2}$.

(b) Lik je sedaj omejen z elipso $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$, ki ima polosi a in b .

Zgornji in spodnji rob elipse sestavljata krivulji $y = \pm \sqrt{b^2 \left(1 - \frac{x^2}{a^2}\right)}$, od koder sledi

$$x \in [-a, a],$$

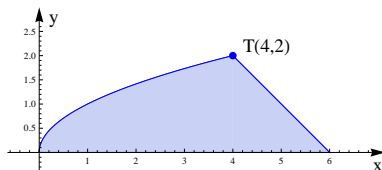
$$y \in \left[-\sqrt{b^2 \left(1 - \frac{x^2}{a^2}\right)}, \sqrt{b^2 \left(1 - \frac{x^2}{a^2}\right)} \right].$$

Ploščina elipse je enaka integralu

$$S = \int_{-a}^a dx \int_{-\sqrt{b^2 \left(1 - \frac{x^2}{a^2}\right)}}^{\sqrt{b^2 \left(1 - \frac{x^2}{a^2}\right)}} dy,$$

ki je enak $S = \pi ab$.

(c) V tem primeru je lik omejen s parabolo in z dvema premicama.

Presečišče premic je v točki $T_1(6, 0)$, presečišče premice $y = 0$ in parabole v točki $T_2(0, 0)$, presečišče premice $y = 6 - x$ in parabole pa lahko dobimo iz naslednje enačbe:

$$6 - x = \sqrt{x},$$

$$36 - 12x + x^2 = x,$$

$$x^2 - 13x + 36 = 0,$$

$$(x - 9)(x - 4) = 0.$$

Če preverimo obe rešitvi, vidimo, da prvotni enačbi ustreza samo rešitev $x = 4$. Presečišče je torej $T_3 = (4, 2)$. Naš lik je od zgoraj omejen z dvema krivuljama, zato ga je lažje parametrizirati v obratnem vrstnem redu kot v prejšnjih primerih. Desni rob lika je namreč krivulja $y = 6 - x$ oziroma $x = 6 - y$, levi rob pa $y = \sqrt{x}$ oziroma $x = y^2$. Parametrizacija se sedaj glasi

$$y \in [0, 2],$$

$$x \in [y^2, 6 - y].$$

Ploščina lika je

$$S = \int_0^2 dy \int_{y^2}^{6-y} dx,$$

kar je enako $S = \frac{22}{3}$. □

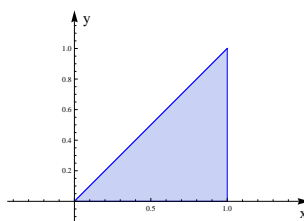
(4) Določi območja, katerih ploščina je podana z naslednjimi integrali:

(a) $\int_0^1 dx \int_0^x dy,$

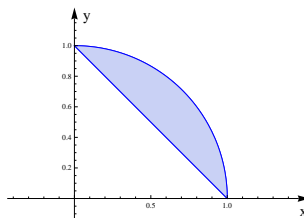
(b) $\int_0^1 dy \int_{1-y}^{\sqrt{1-y^2}} dx,$

(c) $\int_0^1 dx \int_x^{\sqrt{2-x^2}} dy.$

Rešitev: (a) Projekcija lika na abscisno os je interval $[0, 1]$. Na tem intervalu je lik omejen od zgoraj s premico $y = x$ od spodaj pa s premico $y = 0$. Dobimo trikotnik, ki je omejen s premicami $y = 0$, $y = x$ in $x = 1$.

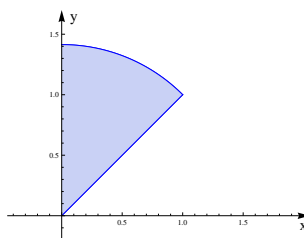
(b) Sedaj je projekcija lika na ordinatno os enaka intervalu $[0, 1]$. Levi rob lika je premica $x = 1 - y$ oziroma $y = 1 - x$, desni rob pa krivulja $x = \sqrt{1 - y^2}$. To enačbo lahko s kvadriranjem preoblikujemo v enačbo $x^2 + y^2 = 1$, kar pomeni, da gre za del krožnice s polmerom $R = 1$, ki leži v prvem kvadrantu. Naš lik je torej krožni odsek.

(c) Lik je sedaj od zgoraj omejen s krožnico $y = \sqrt{2 - x^2}$ s polmerom $R = \sqrt{2}$ od spodaj pa s premico $y = x$. Njuno presečišče je določeno z enačbo:

$$\begin{aligned} x &= \sqrt{2 - x^2}, \\ x^2 &= 2 - x^2, \\ x^2 &= 1. \end{aligned}$$

Zanima nas samo točka, ki leži v prvem kvadrantu, kar pomeni, da je $x = 1$, presečišče pa $T(1, 1)$. Lik je v tem primeru krožni izsek.

□

(5) Izračunaj integrale:

- (a) funkcije $f(x, y) = xy$ po trikotniku, ki ga omejujejo premice $y = 0$, $y = x$ in $x = 1$,
 (b) funkcije $f(x, y) = x^2 + xy^3$ po kvadratu $0 \leq x \leq 1$, $1 \leq y \leq 2$,
 (c) funkcije $f(x, y) = x^2y$ po liku med krivuljama $y = x$ in $y = x^2$.

Rešitev: (a) Trikotnik, ki ga omejujejo premice $y = 0$, $y = x$ in $x = 1$, parametriziramo z $x \in [0, 1]$ in $y \in [0, x]$. Sledi

$$\int_0^1 dx \int_0^x xy \, dy = \int_0^1 dx \left(\frac{xy^2}{2} \right) \Big|_{y=0}^{y=x} = \int_0^1 dx \left(\frac{x^3}{2} \right) = \frac{x^4}{8} \Big|_{x=0}^{x=1} = \frac{1}{8}.$$

(b) Sedaj bomo integrirali po območju $x \in [0, 1]$ in $y \in [1, 2]$, kar nam da:

$$\begin{aligned} \int_0^1 dx \int_1^2 (x^2 + xy^3) \, dy &= \int_0^1 dx \left(x^2y + \frac{xy^4}{4} \right) \Big|_{y=1}^{y=2} = \int_0^1 dx \left((2x^2 + 4x) - \left(x^2 + \frac{x}{4} \right) \right), \\ &= \int_0^1 dx \left(x^2 + \frac{15x}{4} \right) = \left(\frac{x^3}{3} + \frac{15x^2}{8} \right) \Big|_{x=0}^{x=1} = \frac{1}{3} + \frac{15}{8}, \\ &= \frac{53}{24}. \end{aligned}$$

(c) Območje med parabolo in premico lahko parametriziramo z $x \in [0, 1]$ in $y \in [x^2, x]$, kar nam da:

$$\begin{aligned} \int_0^1 dx \int_{x^2}^x x^2y \, dy &= \int_0^1 dx \left(\frac{x^2y^2}{2} \right) \Big|_{y=x^2}^{y=x} = \int_0^1 dx \left(\frac{x^4}{2} - \frac{x^6}{2} \right) = \left(\frac{x^5}{10} - \frac{x^7}{14} \right) \Big|_{x=0}^{x=1}, \\ &= \frac{1}{10} - \frac{1}{14} = \frac{1}{35}. \end{aligned}$$

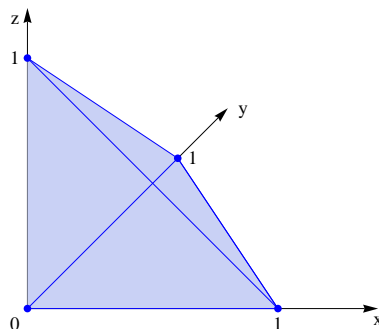
□

(6) Izračunaj volumen telesa, ki leži pod grafom funkcije $f(x, y) = 1 - x - y$ nad trikotnikom, ki ga omejujejo premice $x = 0$, $y = 0$ in $y = 1 - x$.

Rešitev: Volumen telesa, ki leži pod grafom funkcije dveh spremenljivk f nad likom L , je enak

$$V = \iint_L f(x, y) \, dx \, dy.$$

Naše telo ima obliko štiristrane piramide.

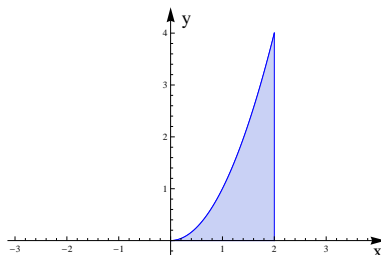
Njen volumen je enak:

$$\begin{aligned}
 V &= \int_0^1 dx \int_0^{1-x} (1-x-y) dy = \int_0^1 dx \left(y - xy - \frac{y^2}{2} \right) \Big|_{y=0}^{y=1-x}, \\
 &= \int_0^1 dx \left((1-x) - x(1-x) - \frac{(1-x)^2}{2} \right), \\
 &= \int_0^1 dx \left(1-x-x+x^2 - \frac{1-2x+x^2}{2} \right), \\
 &= \int_0^1 dx \left(\frac{x^2}{2} - x + \frac{1}{2} \right), \\
 &= \left(\frac{x^3}{6} - \frac{x^2}{2} + \frac{x}{2} \right) \Big|_{x=0}^{x=1} = \frac{1}{6} - \frac{1}{2} + \frac{1}{2}, \\
 &= \frac{1}{6}.
 \end{aligned}$$

□

(7) Izračunaj središče lika, ki je omejen s krivuljami $y = x^2$, $y = 0$ in $x = 2$.

Rešitev: Iščemo središče lika, ki ima za zgornji rob kvadratno parabolo.

Središče ravninskega lika L lahko izračunamo s pomočjo formul:

$$\begin{aligned}
 x_* &= \frac{\iint_L x \, dx \, dy}{S}, \\
 y_* &= \frac{\iint_L y \, dx \, dy}{S},
 \end{aligned}$$

kjer je S ploščina lika L , ki je v našem primeru enaka

$$S = \int_0^2 x^2 \, dx = \frac{x^3}{3} \Big|_0^2 = \frac{8}{3}.$$

Sedaj bomo izračunali oba integrala v števcih zgornjih ulomkov. Naš lik lahko parametriziramo s predpisoma $x \in [0, 2]$ in $y \in [0, x^2]$, od koder dobimo:

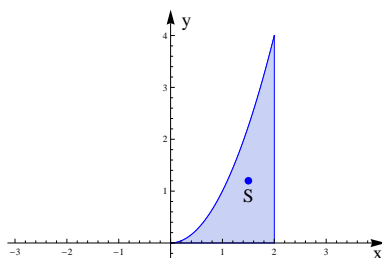
$$\begin{aligned}
 \iint_L x \, dx \, dy &= \int_0^2 dx \int_0^{x^2} x \, dy = \int_0^2 dx (xy) \Big|_{y=0}^{y=x^2} = \int_0^2 x^3 \, dx = \frac{x^4}{4} \Big|_{x=0}^{x=2} = 4, \\
 \iint_L y \, dx \, dy &= \int_0^2 dx \int_0^{x^2} y \, dy = \int_0^2 dx \left(\frac{y^2}{2} \right) \Big|_{y=0}^{y=x^2} = \int_0^2 \frac{x^4}{2} \, dx = \frac{x^5}{10} \Big|_{x=0}^{x=2} = \frac{32}{10}.
 \end{aligned}$$

Koordinati središča lika sta torej:

$$x_* = \frac{\iint_L x \, dx \, dy}{S} = \frac{4}{\frac{8}{3}} = \frac{3}{2},$$

$$y_* = \frac{\iint_L y \, dx \, dy}{S} = \frac{\frac{32}{10}}{\frac{8}{3}} = \frac{6}{5}.$$

Poglejmo še skico.

□

(8) S prevedbo na polarne koordinate izračunaj integrale:

- (a) $\iint_D e^{-(x^2+y^2)} \, dx \, dy$, kjer je D krog $x^2 + y^2 \leq 1$,
- (b) $\iint_D \frac{dx \, dy}{1 - x^2 - y^2}$, kjer je D krog $x^2 + y^2 \leq 1/2$,
- (c) $\iint_D \sqrt{x^2 + y^2} \, dx \, dy$, kjer je D kolobar $4 \leq x^2 + y^2 \leq 9$.

Rešitev: Kadar integriramo po krogih ali kolobarjih, je namesto v kartezičnih lažje računati v polarnih koordinatah. Pri tem uporabljamo substitucijo:

$$x = r \cos \phi,$$

$$y = r \sin \phi.$$

Izraz $dx \, dy$ moramo v tem primeru zamenjati z izrazom $r \, dr \, d\phi$. Velja si zapomniti zvezi:

$$x^2 + y^2 = r^2,$$

$$\sqrt{x^2 + y^2} = r.$$

(a) Najprej bomo izračunali integral $\iint_D e^{-(x^2+y^2)} \, dx \, dy$ po krogu $x^2 + y^2 \leq 1$. V polarnih koordinatah lahko ta integral parametriziramo s predpisoma $\phi \in [0, 2\pi]$ in $r \in [0, 1]$. Sledi

$$\iint_D e^{-(x^2+y^2)} \, dx \, dy = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 e^{-r^2} r \, dr.$$

Integral na desni lahko izračunamo z uvedbo nove spremenljivke $-r^2 = t$, ki nam da $-2r \, dr = dt$ in

$$\int e^{-r^2} r \, dr = -\frac{1}{2} \int e^t \, dt = -\frac{1}{2} e^t + C = -\frac{1}{2} e^{-r^2} + C.$$

Od tod dobimo

$$\begin{aligned} \iint_D e^{-(x^2+y^2)} dx dy &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 e^{-r^2} r dr = \int_0^{2\pi} d\phi \left(-\frac{1}{2} e^{-r^2} \right) \Big|_{r=0}^{r=1}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(-\frac{1}{2} e^{-1} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2} (1 - e^{-1}) \int_0^{2\pi} d\phi = \frac{1}{2} (1 - e^{-1}) \phi \Big|_{\phi=0}^{\phi=2\pi}, \\ &= \frac{1}{2} (1 - e^{-1}) \cdot 2\pi = \pi (1 - e^{-1}). \end{aligned}$$

(b) Sedaj bomo integrirali funkcijo $f(x, y) = \frac{1}{1-x^2-y^2} = \frac{1}{1-r^2}$ po krogu s polmerom $R = \frac{\sqrt{2}}{2}$. V polarnih koordinatah ga parametriziramo s predpisoma $\phi \in [0, 2\pi]$ in $r \in \left[0, \frac{\sqrt{2}}{2}\right]$. Sledi

$$\iint_D \frac{dx dy}{1-x^2-y^2} = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^{\frac{\sqrt{2}}{2}} \frac{1}{1-r^2} r dr.$$

Uvedimo novo spremenljivko $1 - r^2 = t$, ki nam da $-2r dr = dt$ in

$$\int \frac{1}{1-r^2} r dr = -\frac{1}{2} \int \frac{dt}{t} = -\frac{1}{2} \ln t + C = -\frac{1}{2} \ln(1-r^2) + C.$$

Od tod dobimo

$$\begin{aligned} \iint_D \frac{dx dy}{1-x^2-y^2} &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^{\frac{\sqrt{2}}{2}} \frac{1}{1-r^2} r dr = \int_0^{2\pi} d\phi \left(-\frac{1}{2} \ln(1-r^2) \right) \Big|_{r=0}^{r=\frac{\sqrt{2}}{2}}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(-\frac{1}{2} \ln \left(1 - \frac{1}{2} \right) \right) = -\frac{1}{2} \ln \left(\frac{1}{2} \right) \int_0^{2\pi} d\phi = \frac{1}{2} \ln 2 \cdot \phi \Big|_{\phi=0}^{\phi=2\pi}, \\ &= \pi \ln 2. \end{aligned}$$

(c) V tem primeru integriramo po kolobarju $4 \leq x^2 + y^2 \leq 9$, ki ga lahko parametriziramo s predpisoma $\phi \in [0, 2\pi]$ in $r \in [2, 3]$. Torej je

$$\begin{aligned} \iint_D \sqrt{x^2 + y^2} dx dy &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_2^3 r r dr = \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{r^3}{3} \right) \Big|_{r=2}^{r=3}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{27}{3} - \frac{8}{3} \right) = \frac{19}{3} \int_0^{2\pi} d\phi = \frac{19}{3} \phi \Big|_{\phi=0}^{\phi=2\pi}, \\ &= \frac{38\pi}{3}. \end{aligned}$$

□

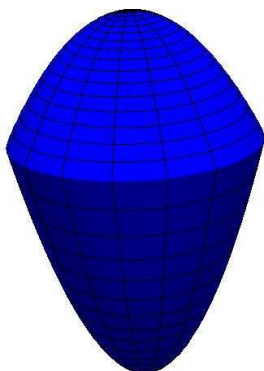
(9) Izračunaj volumen telesa, ki ga omejujeta ploskvi $z = 3 - x^2 - y^2$ in $z = 2x^2 + 2y^2$.

Rešitev: Najprej izračunajmo presečišče danih ploskev. Veljati mora:

$$\begin{aligned} 2x^2 + 2y^2 &= 3 - x^2 - y^2, \\ x^2 + y^2 &= 1. \end{aligned}$$

Tloris telesa je torej omejen s krožnico $x^2 + y^2 = 1$. Zgornja ploskev se ujema z grafom funkcije $f(x, y) = 3 - x^2 - y^2$, spodnja pa z grafom funkcije $g(x, y) = 2x^2 + 2y^2$.

Dobljeno telo ima naslednjo obliko.

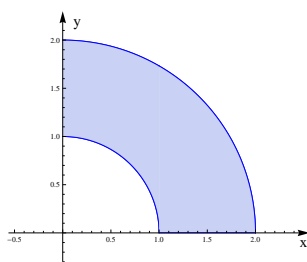
Ker integriramo po krogu s polmerom $R = 1$, bomo raje računali v polarnih koordinatah. Iz enakosti $3 - x^2 - y^2 = 3 - r^2$ in $2x^2 + 2y^2 = 2r^2$ dobimo:

$$\begin{aligned} V &= \iint_K (f(x, y) - g(x, y)) dx dy = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 (3 - r^2 - 2r^2)r dr, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 (3r - 3r^3) dr = \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{3r^2}{2} - \frac{3r^4}{4} \right) \Big|_{r=0}^{r=1}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{3}{2} - \frac{3}{4} \right) = \frac{3}{4} \int_0^{2\pi} d\phi, \\ &= \frac{3\pi}{2}. \end{aligned}$$

□

(10) Izračunaj središče kolobarja $1 \leq x^2 + y^2 \leq 4$, $x \geq 0$, $y \geq 0$.

Rešitev: Naš lik je del kolobarja, ki leži v prvem kvadrantu.

Lik bomo parametrizirali v polarnih koordinatah s predpisoma $\phi \in [0, \frac{\pi}{2}]$ in $r \in [1, 2]$. Njegova ploščina je enaka četrtini razlike ploščin večjega in manjšega kroga, kar je enako $S = \frac{1}{4} (\pi \cdot 2^2 - \pi \cdot 1^2) = \frac{3\pi}{4}$. Poleg tega je:

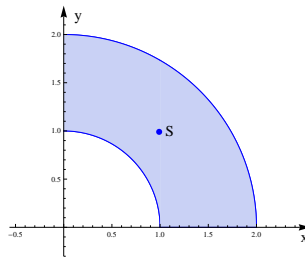
$$\begin{aligned} \iint_L x dx dy &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \int_1^2 r \cos \phi r dr = \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\cos \phi \frac{r^3}{3} \right) \Big|_{r=1}^{r=2}, \\ &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\frac{7}{3} \cos \phi \right) = \frac{7}{3} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \phi d\phi = \frac{7}{3} \sin \phi \Big|_{\phi=0}^{\phi=\frac{\pi}{2}}, \\ &= \frac{7}{3}, \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\iint_L y \, dx \, dy &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \int_1^2 r \sin \phi \, r \, dr = \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\sin \phi \frac{r^3}{3} \right) \Big|_{r=1}^{r=2}, \\
&= \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\frac{7}{3} \sin \phi \right) = \frac{7}{3} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin \phi \, d\phi = -\frac{7}{3} \cos \phi \Big|_{\phi=0}^{\phi=\frac{\pi}{2}}, \\
&= \frac{7}{3},
\end{aligned}$$

Od tod dobimo koordinati središča lika:

$$\begin{aligned}
x_* &= \frac{\iint_L x \, dx \, dy}{S} = \frac{\frac{7}{3}}{\frac{3\pi}{4}} = \frac{28}{9\pi}, \\
y_* &= \frac{\iint_L y \, dx \, dy}{S} = \frac{\frac{7}{3}}{\frac{3\pi}{4}} = \frac{28}{9\pi}.
\end{aligned}$$

Poglejmo še skico.

□

- (11) Izračunaj težišče kroga $x^2 + y^2 \leq 1$, katerega desna polovica je dvakrat gostejša kot leva polovica.

Rešitev: V primeru homogenih likov oziroma teles središče in pa težišče sovpadata. V našem primeru pa je desna polovica kroga težja od leve polovice, zato pričakujemo, da bo težišče malce desno od središča. V splošnem lahko težišče lika L , katerega gostota je dana s funkcijo ρ , izračunamo s pomočjo formul:

$$\begin{aligned}
x_* &= \frac{\iint_L x \rho(x, y) \, dx \, dy}{m}, \\
y_* &= \frac{\iint_L y \rho(x, y) \, dx \, dy}{m},
\end{aligned}$$

kjer je m masa lika. Označimo z ρ_L in ρ_D gostoti leve oziroma desne polovice kroga. Po predpostavki je $\rho_D = 2\rho_L$. Ker sta ploščini obeh polovic kroga enaki $\frac{\pi}{2}$, sta masi leve in desne polovice kroga enaki $m_L = \frac{\rho_L \pi}{2}$ in $m_D = \frac{\rho_D \pi}{2}$. Skupna masa kroga pa je

$$m = m_L + m_D = \frac{\rho_L \pi}{2} + \frac{\rho_D \pi}{2} = \frac{\pi}{2}(\rho_L + \rho_D) = \frac{3\pi}{2}\rho_L.$$

Pri integraciji bomo integracijsko območje razdelili na dva kosa. Levi del parametriziramo s parametroma:

$$\begin{aligned}
\phi &\in \left[\frac{\pi}{2}, \frac{3\pi}{2} \right], \\
r &\in [0, 1],
\end{aligned}$$

desni pa s parametroma:

$$\begin{aligned}\phi &\in \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right], \\ r &\in [0, 1].\end{aligned}$$

Od tod dobimo:

$$\begin{aligned}\iint_L x\rho(x, y) dx dy &= \iint_{\text{levi}} x\rho_L dx dy + \iint_{\text{desni}} x\rho_D dx dy, \\ &= \int_{\frac{\pi}{2}}^{\frac{3\pi}{2}} d\phi \int_0^1 r \cos \phi \rho_L r dr + \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} d\phi \int_0^1 r \cos \phi \rho_D r dr, \\ &= \rho_L \int_{\frac{\pi}{2}}^{\frac{3\pi}{2}} d\phi \int_0^1 \cos \phi r^2 dr + \rho_D \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} d\phi \int_0^1 \cos \phi r^2 dr, \\ &= \rho_L \int_{\frac{\pi}{2}}^{\frac{3\pi}{2}} d\phi \left(\cos \phi \frac{r^3}{3} \right) \Big|_{r=0}^{r=1} + \rho_D \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} d\phi \left(\cos \phi \frac{r^3}{3} \right) \Big|_{r=0}^{r=1}, \\ &= \frac{\rho_L}{3} \int_{\frac{\pi}{2}}^{\frac{3\pi}{2}} \cos \phi d\phi + \frac{\rho_D}{3} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \cos \phi d\phi, \\ &= \frac{\rho_L}{3} \sin \phi \Big|_{\phi=\frac{\pi}{2}}^{\phi=\frac{3\pi}{2}} + \frac{\rho_D}{3} \sin \phi \Big|_{\phi=-\frac{\pi}{2}}^{\phi=\frac{\pi}{2}}, \\ &= \frac{\rho_L}{3}(-1 - 1) + \frac{\rho_D}{3}(1 - (-1)), \\ &= -\frac{2\rho_L}{3} + \frac{2\rho_D}{3}, \\ &= \frac{2\rho_L}{3}.\end{aligned}$$

Od tod dobimo x koordinato težišča

$$x_* = \frac{\iint_L x\rho(x, y) dx dy}{m} = \frac{\frac{2\rho_L}{3}}{\frac{3\pi}{2}\rho_L} = \frac{4}{9\pi}.$$

Podobno bi lahko izračunali y koordinato težišča. Lažje pa je opaziti, da mora le-ta zaradi simetrije kroga ležati na abscisni osi, od koder sledi $y_* = 0$. \square

(12) Izračunaj integrala:

- (a) $\int_0^2 dx \int_0^2 dy \int_0^2 x dz,$
 (b) $\int_0^1 dx \int_0^{1-x} dy \int_0^2 z dz.$

Rešitev: (a) Računajmo:

$$\begin{aligned}\int_0^2 dx \int_0^2 dy \int_0^2 x dz &= \int_0^2 dx \int_0^2 dy (xz) \Big|_{z=0}^{z=2} = \int_0^2 dx \int_0^2 2x dy, \\ &= \int_0^2 dx (2xy) \Big|_{y=0}^{y=2} = \int_0^2 4x dx = 2x^2 \Big|_{x=0}^{x=2}, \\ &= 8.\end{aligned}$$

(b) Sedaj imamo:

$$\begin{aligned} \int_0^1 dx \int_0^{1-x} dy \int_0^2 z dz &= \int_0^1 dx \int_0^{1-x} dy \left. \frac{z^2}{2} \right|_{z=0}^{z=2} = \int_0^1 dx \int_0^{1-x} 2 dy, \\ &= \int_0^1 dx (2y) \Big|_{y=0}^{y=1-x} = \int_0^1 (2 - 2x) dx = (2x - x^2) \Big|_{x=0}^{x=1}, \\ &= 1. \end{aligned}$$

□

(13) Določi meje integracije in nato zapiši integrala, ki določata volumna teles, ki sta omejeni z naslednjimi ploskvami:

(a) $x^2 + y^2 = 1$, $z = 0$ in $z = x + 2$,

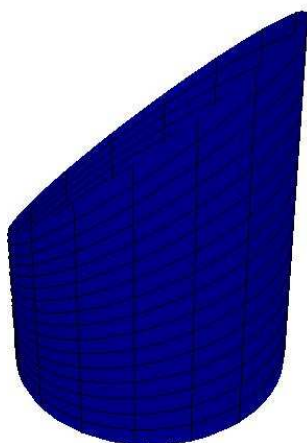
(b) $z = x^2 + y^2$ in $z^2 = x^2 + y^2$.

Rešitev: Pri tej nalogi bomo uporabili cilindrične koordinate, ki so posplošitev polarnih koordinat v tri dimenzije. Med cilindričnimi in kartezičnimi koordinatami imamo naslednjo zvezo:

$$\begin{aligned} x &= r \cos \phi, \\ y &= r \sin \phi, \\ z &= z, \end{aligned}$$

pri integriranju pa moramo izraz $dx dy dz$ zamenjati z izrazom $r dr d\phi dz$.

(a) Ploskev $x^2 + y^2 = 1$ predstavlja plašč navpičnega valja s polmerom $R = 1$, katerega tloris je krog $x^2 + y^2 \leq 1$. Iskano telo dobimo tako, da ta valj presekamo z vodoravno ravnino $z = 0$ in pa s poševno ravnino $z = x + 2$.

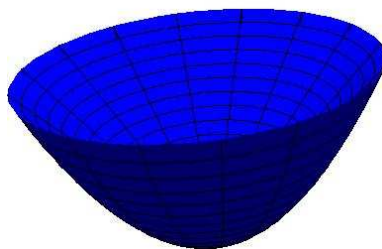
Telo lahko parametriziramo s predpisom:

$$\begin{aligned} \phi &\in [0, 2\pi], \\ r &\in [0, 1], \\ z &\in [0, r \cos \phi + 2]. \end{aligned}$$

Volumen telesa je enak

$$V = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 dr \int_0^{r \cos \phi + 2} r dz = \dots = 2\pi.$$

(b) Sedaj imamo telo, ki je omejeno s plaščem stožca $z = \sqrt{x^2 + y^2}$ in s plaščem paraboloida $z = x^2 + y^2$. Tloris telesa je spet krog $x^2 + y^2 \leq 1$.

Telo bomo parametrizirali s predpisom:

$$\begin{aligned}\phi &\in [0, 2\pi], \\ r &\in [0, 1], \\ z &\in [r^2, r],\end{aligned}$$

njegov volumen pa je

$$V = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^1 dr \int_{r^2}^r r dz = \dots = \frac{\pi}{6}.$$

□

- (14) Izračunaj integral funkcije $f(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2}$ po delu valja $x^2 + y^2 \leq 9$, ki leži med ravninama $x + z = 5$ in $z = 1$.

Rešitev: Del valja $x^2 + y^2 \leq 9$, ki leži med ravninama $x + z = 5$ in $z = 1$, parametriziramo s predpisom:

$$\begin{aligned}\phi &\in [0, 2\pi], \\ r &\in [0, 3], \\ z &\in [1, 5 - r \cos \phi].\end{aligned}$$

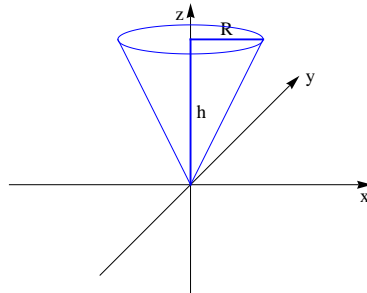
Ker je $f(x, y, z) = \sqrt{x^2 + y^2} = r$, dobimo:

$$\begin{aligned}\iint_D \sqrt{x^2 + y^2} dx dy dz &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^3 dr \int_{z=1}^{z=5-r \cos \phi} r r dz = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^3 dr (r^2 z) \Big|_1^{5-r \cos \phi}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^3 dr r^2 (5 - r \cos \phi - 1), \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^3 (4r^2 - r^3 \cos \phi) dr, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{4r^3}{3} - \frac{r^4}{4} \cos \phi \right) \Big|_{r=0}^{r=3}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(36 - \frac{81}{4} \cos \phi \right) = (36\phi - \frac{81}{4} \sin \phi) \Big|_{\phi=0}^{\phi=2\pi}, \\ &= 72\pi.\end{aligned}$$

□

(15) Izračunaj središče stožca, omejenega s ploskvama $z = h$ in $z^2 = \frac{h^2}{R^2}(x^2 + y^2)$.

Rešitev: Računamo središče stožca z višino h in s polmerom osnovne ploskve R .

Koordinate središče telesa T so enake:

$$\begin{aligned} x_* &= \frac{\iiint_T x \, dx \, dy \, dz}{V}, \\ y_* &= \frac{\iiint_T y \, dx \, dy \, dz}{V}, \\ z_* &= \frac{\iiint_T z \, dx \, dy \, dz}{V}, \end{aligned}$$

kjer je V volumen telesa T . Naš stožec bomo parametrizirali s cilindričnimi koordinatami:

$$\begin{aligned} \phi &\in [0, 2\pi], \\ r &\in [0, R], \\ z &\in \left[\frac{h}{R}r, h \right]. \end{aligned}$$

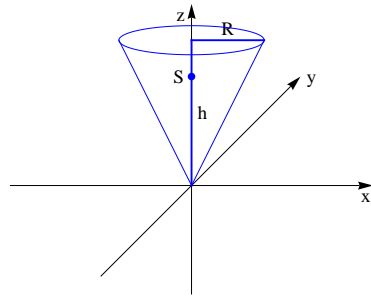
Zaradi rotacijske simetrije leži središče stožca na navpični osi, od koder sledi $x_* = y_* = 0$. Zato moramo izračunati samo z koordinato središča. Najprej je:

$$\begin{aligned} \iiint_T z \, dx \, dy \, dz &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^R dr \int_{\frac{h}{R}r}^h zr \, dz = \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^R dr \left(r \frac{z^2}{2} \right) \Bigg|_{z=\frac{h}{R}r}^{z=h}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \int_0^R dr \left(\frac{r h^2}{2} - \frac{h^2 r^3}{2R^2} \right) = \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{r^2 h^2}{4} - \frac{h^2 r^4}{8R^2} \right) \Bigg|_{r=0}^{r=R}, \\ &= \int_0^{2\pi} d\phi \left(\frac{R^2 h^2}{4} - \frac{h^2 R^4}{8R^2} \right) = \left(\frac{R^2 h^2}{4} - \frac{h^2 R^2}{8} \right) \int_0^{2\pi} d\phi, \\ &= \frac{R^2 h^2}{8} \cdot 2\pi = \frac{\pi R^2 h^2}{4}. \end{aligned}$$

Ker je volumen stožca enak $V = \frac{\pi R^2 h}{3}$, od tod sledi

$$z_* = \frac{\frac{\pi R^2 h^2}{4}}{\frac{\pi R^2 h}{3}} = \frac{3}{4}h.$$

Poglejmo še skico.

□